

We hebben hier in alle opzichten te maken met een hoogtepunt in Exodus. Als we terugzien valt de uiterste tegenstelling met de Godvergeten ellende van Ex. 1 op. Maar van hieruit kunnen we ook de nu volgende cultische voorschriften overzien. In de gebeurtenissen die hun afsluiting vinden in Ex. 24 hebben deze hun oorsprong en zingeving. De wisseling van personen in 1.3.9.12 werkt verwarrend. Ondanks deze onregelmatigheden kunnen we vaststellen dat het hier gaat om één onderwerp: de sluiting van het verbond.

3-8 is de weergave van de traditionele gebeurtenissen rond een verbondssluiting: na het voorlezen van de wet (3a) geeft het volk zijn instemming (3b), dan wordt er geofferd (4-5) en wordt de bloedrite ter bezegeling van het verbond voltrokken (6-8), waarbij de ene helft van het bloed voor God wordt bestemd, op het altaar, en de andere helft voor het volk. Deze verdeling in twee helften duidt op het tweezijdig aspect van het verbond. Het geheel wordt nu afgesloten met een maaltijd (11).

De bevestiging van een verbond door een maaltijd komt vaker voor (Gen. 26, 28-31; 31,46.54; Ex. 18,12). Toch hoort v. 11 bij een vrijwel uniek gedeelte van de bijbel (9-11). Alleen Jes. 6,1 en Ez. 1-3 kunnen deze fascinerende gebeurtenis enigszins benaderen. Van Mozes is zo iets nog voorstelbaar, maar niet van die anderen, dat zij God zien. Er moet dan ook nadrukkelijk bij vermeld worden dat God ze niet doodde.

Volgens de Joodse traditie kan dat niet anders verklaard worden dan dat 'de Heilige de vreugde ter ere van de H. leer niet wilde verstoren' en Hij ze dus later heeft gedood. Er wordt dan verwezen naar Lev. 10,1-2 en Num. 11,1. De ervaring is onbeschrijfelijk. Slechts de grond onder de voeten van God kan worden beschreven en dan nog slechts bij benadering. Menselijke categorieën schieten hier tekort. Zo wordt benadrukt dat God de mens te boven gaat, ook al wil Hij die mens ontmoeten.

Opvallend zijn de parallellen met soortgelijke beschrijvingen in het oude oosten. Hieronder valt mogelijk ook het anders moeilijk te verklaren getal 70. Het is het gebruikelijke aantal deelnemers aan dergelijke maaltijden. Zo is er reden om te vermoeden dat we in 9-11 te maken hebben met een verhaal dat duidelijk wil maken dat de centrale gebeurtenis in de godsdienst van Israël niet onderdeel is voor kanaänietische of babylonische cultusfeesten.

In 12-14 stijgt Mozes boven de anderen uit. De bijzonderheid van het

gebeuren vereist een middelaar. Hier is het volk nog niet aan toe. Met recht kan hier ook gesproken worden van een hoogtepunt in het leven van Mozes. Hij krijgt echter niet de gelegenheid om lang in de wolken te blijven: in 14 wordt nl. eigenlijk al de afval van Ex. 32 aangekondigd. Maar voorlopig gaat het nog bergopwaarts. 15-18 heeft een mooie opbouw: er is een dubbele reeks van komen-blijven-spreken. In de eerste is God (of de wolk) het onderwerp (15b-16). (Let op de verdeling in dagen: op de zevende dag valt het hoogtepunt, zoals bijv. ook in het eerste scheppingsverhaal). In de tweede reeks komt en blijft Mózes op de berg (18), het spreken blijft aan God (25,1). Uit deze handelingen blijkt dat de Sinaï geen heilige plaats op zich is. Zijn heiligheid ontleent deze berg aan het gebeuren dat zich erop afspeelt: de wederzijdse toenadering van God en mens. Op de Sinaï wordt nu de basis gelegd voor de eredienst, maar de Sinaï is ook een station op de weg van Israël (19,1-2). Met beide cultus en geschiedenis heeft nu de heerlijkheid der Heren, zijn majesteit, waar het hier, ook in de structuur, om draait (17) te maken. 17 grijpt terug op 19,18 en 20,18-20, zoals eerder 12-14 (middelaarsrol van Mozes) op 19,9 en 20,18vv; de instemming van het volk (3.7) herhaalt 19,8. Hieruit blijkt dat Ex. 24 een afsluiting is van de gebeurtenissen rond de Sinaï die begonnen in 19,3.

De God die wel al in het begin hebben leren kennen als een verterend vuur, blijkt nu ook de God van de verbondsmaaltijd (9-11) te zijn. De huiveringwekkende heerlijkheid des Heren hoeft geen angst in te boezemen, maar geeft vertrouwen. Nu kan er gesproken worden over de cultus. Binnen deze ontmoeting met God. Want het gaat om de eredienst. Ex. 24 loopt, zoals al bleek uit de structuur van 15-18, uit op Ex. 25. Alle regels die nu volgen moeten dus gelezen worden in het kader van de ontmoeting. We kunnen het zelfs wagen om dit woord letterlijk te nemen: bij ontmoeting gaat het om volkomen wederzijdse openheid. Het doel van de strak geregelde cultus is om dat te bereiken: een werkelijke ontmoeting mogelijk te maken, zodat JHWH in de volle zin van het woord de God van Israël wordt (10). Geen wonder dat in het N.T. de verkondiging van de opening van een nieuwe weg tot God door Jezus Christus gestempeld is door deze tekst. Zo sluiten de woorden van het avondmaal (Mt. 26,28; Mk. 14,24; 1 Kor. 11,25) aan bij 8. In Hebr. 9,18-21 wordt het nieuwe verbond waarvan Jezus Christus de middelaar is verduidelijkt aan de hand van Ex. 24

21 juni 1981

weeklezing:

Exodus 24
(volledige perikoop: idem)

psalm daarbij:
psalm 61
antifonen: Ex. 24,18 of 10(-11) of 16(-17)
en ps. 61,5

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: ps. 81,17 of ps 13,6
bij de gaven en aan tafel: Leviticus 21,6 en I Kor. 11,26-27
epistel: I Johannes 4,16a-21
zondagslied: LB gezang 241, ZJ 430
'Nu bidden wij de heilige Geest'
evangelie: Lucas 16,19-31

de zondag in het nieuwe lectionarium:

Deuteronomium 8,2-16a
psalm 147(12-20)
I Korinthen 10,16-17
vers voor het evangelie: Joh. 6,56-57
en seguens 'Lauda Sion'
Johannes 6,51-58

gebed

(herv.gemeente Koog & Zandijk)
Heer Jezus, Gij geeft ons
brood en wijn in de hand
om het geheimenis te vieren
van uw doorgang
door de dood naar het leven;
wij bidden U:
zoals wij horen
bij uw vernederd lichaam
en uw vergoten bloed,
geef ons zo ook deel
aan uw verheerlijking,
van deze dag tot in uw rijk. Amen.

(Huub Oosterhuis, Bid om vrede)
God

wij breken het brood voor elkaar,
en wij ontvangen het lichaam
van Jezus Christus, uw Zoon.
Wij bidden U
dat wij, uit kracht van Hem,
mogen bestaan in liefde en in vrede;
dan zal Hij zelf aanwezig komen
overal waar wij woorden spreken
en aanwezig zijn,
dan zullen wij zijn lichaam worden
in deze wereld, tot in eeuwigheid.

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor Hongarije

Bij Exodus 25,1-23.31.39-40

(K.S.)

Het blijft niet bij de incidentele ontmoeting met God op de Sinaï. Want die loopt uit op het spreken van God (1), dat duidelijk maakt dat Hij wil wonen onder de mensen (8). Wat gebeurd is op de Sinaï, wordt voortgezet in de tabernakel. Daarvan spreken de woorden aan het begin (19,16) en aan het slot (40,34) van de voorschriften m.b.t. de bouw en inrichting van de tabernakel: de heerlijkheid des Heren, die rustte op de berg Sinaï, zal nu ook de tabernakel vervullen.

In het N.T. kan met dezelfde termen gesproken worden over Jezus: 'het Woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond en wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd' (Joh. 1,14).

Bij de heffing voor de vervaardiging van de tabernakel wordt met nadruk gezegd dat men slechts mag bijdragen als men er ook toe gezind is. Het is een vrijwillige zaak. Er is niets onmenselijks aan de cultus.

Direkt al bij het begin van de beschrijving van de stoffen die men moet vragen blijkt dat we hier te maken hebben met een onwerkelijke situatie. Midden in de woestijnreis wordt gevraagd om materialen die thuishoren in een ontwikkelde cultuur, waar men vaste woonplaatsen heeft. Het is duidelijk dat we te maken hebben met het ideaalbeeld van de priesterschrijver die in de tijd van en na de ballingschap een program van wederopbouw voor ogen stond, geïnspireerd door de vergane glorie van de tempel van Salomo, meer nog: geïnspireerd door het model van God (9,40). In dat geval doe je het niet met minder. Bovendien is daar het woord van God, hun Redder: 'voor koper zal ik goud brengen, voor ijzer zilver, voor hout koper, voor stenen ijzer' (Jes. 60,17). Een tekst die dan ook door de Joodse traditie met de lezing van Ex. 25 is verbonden. God staat achter de wederopbouw na het gericht. Hij is Bouwer (van dezelfde stam als het woord model) na de ballingschap (Jer. 24,6; 31,4-28; 33,7; 42,10; Ez. 36,33-36). We kunnen deze reeks uitvoerige bepalingen lezen als belijdenis van het geloof dat JHWH ook na de ballingschap nog de God van Israël is.

Het model is heel belangrijk. Het bepaalt je identiteit. Koning Achaz had geen vertrouwen in zijn God. Daarom liet hij een altaar maken naar het model dat de assyrische vorst Tiglatpilezer in Damascus had neergezet (2 Kon. 16,10). Je wordt gekend naar het model dat je kiest. Daarom staat dus niet voor niets met zoveel nadruk aan het begin (9) en het eind

(40) dat we hier met het model van God te maken hebben.

De schrijver van de brief aan de Hebreëen zal als hij later in Jezus Christus de volmaakte eredienst wil schilderen, niet kunnen zeggen dat Ex. 25 het verkeerde model heeft gebruikt. Slechts dat de uitvoering niet vlekkeloos was (Hebr. 8,2.5; 9,11).

Ook als we de beschrijving van de ark (10-25) vergelijken met Dtn.

10,1-3, lijken we hier te maken te hebben met een ideaalbeeld. Men neemt aan dat de ark, wat gewoon kist betekent, oorspronkelijk niet meer was dan dat. Later zou men dan de cherubs die los van de ark in het heilige der heilige stonden (1 Kon. 6,23-28) op de ark zelf hebben gedacht.

Ook Lev. 16 spreekt duidelijk apart van wat hier het bovenste deel wordt genoemd: het verzoendeksel.

We kennen de ark als troon van God (Jer. 3,16f.) of als zijn voetbank (1 Kron. 28,2). Hier is het vooral de bewaarplaats voor de oorkonde van het verbond (21), de 10 geboden. Dit getuigt van de continuïteit tussen de vroegere openbaring van God van zijn wil, en zijn toekomstig spreken tot Israël in de tabernakel. Het is niet nodig te onderscheiden tussen de ark als bewaarplaats en de ark als troon. Een combinatie van beide ligt voor de hand. Dit vinden we nl. ook elders in het oude oosten: de oorkonde van het verbond wordt geplaatst onder de voeten van de godheid. Ze kunnen niet van elkaar worden losgemaakt. Zo is de ark het teken van de voortdurende ontmoeting met de God van het verbond.

De andere twee delen van de inrichting van de tabernakel zijn normale cultusvoorwerpen van die tijd. De tafel diende om de offergaven in de vorm van etenswaren voor de goden op neer te zetten. Het toonbrood, letterlijk 'brood van het aangezicht (van JHWH)', dient hier echter als teken van Gods aanwezigheid.

Het teken van de 7-armige kandelaar, de Menorah, staat in het oude oosten voor de vruchtbaarheid en het levensonderhoud als een soort levensboom. Geen wonder dus: die nadruk op het feit dat het hier om Gods modellen gaat. Een reactie op heidense voorstellingen als aanduiding van de zekerheid van de aanwezigheid van de God van Israël.

28 juni 1981

weeklezing:

Exodus 25,1-23.31.39-40
(volledige perikoop: heel Exodus 25)

psalm daarbij:
psalm 62
antifonen: Ex. 25,16(-17a)
en ps. 62,2(-3)

de zondag klassiek:

psalmwoord bij de intocht: ps. 18,19-20
bij de gaven en aan tafel: ps. 6,5;
ps 13,6; Mt. 28,20
epistel: I Johannes 3,13-18
zondagslied: LB gezang 407
'Christus mijn Heer, op U alleen'
evangelie: Lucas 14,16-24

de zondag in het nieuwe lectionarium:

II Koningen 4,8-16a
psalm 89 (2-3.16-17.18-19; R vs 2a)
Romeinen 6,3-11
vers voor het evangelie: I Pt. 2,9
Matteüs 10,37-42

(antifonen en 1e gebed: van zondag VII na Trinitatis)

gebed

(Missale Romanum)
Geef, vragen wij, Heer,
dat het wereldgebeuren
door Uw bestel voor ons
op vrede zal worden gericht
en uw kerk zich zal verheugen
in ongestoorde toewijding.
Door onze Heer, Jezus Christus.

(anglicaanse en lutherse traditie)
Geef, Heer, dat wij uw heilige naam
standvastig vrezen en beminnen,
want nimmer onttrekt Gij
uw vaderlijke zorg
aan hen, die Gij
in uw liefde gegrondvest hebt.
Door onze Heer, Jezus Christus.

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor de Sowjetunie

*cf. M. Götz, Der Exekution der Leichen (Ex 21:31-32)
BN 15 (1981) 21-27*